

CONȘTIINȚA FUNDAMENTALĂ A EXISTENȚEI

Mihai Drăgănescu

Academia Română

1.

În vara anului 1987 într-o discuție avută la Păltiniș cu Constantin Noica, influentul gânditor și filosof m-a întrebat, conform obiceiului său de a discuta de fiecare dată anumite teme, dacă pot să-i dau un răspuns privind părerea mea despre existența lui Dumnezeu. Problema îl frământa, nu avea un răspuns, dar dorea să mă gândesc la acest lucru în lumina filosofiei ortofizice. Am promis că mă voi gândi. Am comentat pe loc câteva din proprietățile materiei (existenței) profunde care ar putea deschide calea unei abordări a existenței posibile a unei divinități supreme.

În 1988 am scris câteva gânduri privind problema discutată cu Constantin Noica, dar dincolo de timpul în care am fi putut să ne mai întâlnim. Acest text l-am publicat, mult mai târziu, în anul 1993[1]. Dar nu conținea decât simple gânduri.

În anul 1995, cu ocazia unei conferințe invitate la Krasnow Institute for Advanced Studies-Fairfax din SUA, l-am cunoscut pe prof. Menas Kafatos, specialist în astrofizică și filosof al științei, cu care am avut o îndelungată convorbire, în urma căreia am constatat numeroase puncte de vedere identice sau asemănătoare. În plus, el părea convins de existența unei conștiințe a universului, ca un fenomen fundamental, publicând, împreună cu un coleg, și o carte cu un asemenea titlu[2]. Asupra acestei idei am expus unele considerații într-un eseu publicat în 1997[3], din care extrag următorul citat:

"Pentru Kafatos și Nadeau întregul univers este un sistem cuantic și, în același timp, este considerat a fi constient.

Sunt aceste puncte de vedere complementare sau reconciliabile?

Conștiința universului poate fi înțeleasă în mai multe moduri:

- a. **Intr-un sens puternic, considerând că este o minte constientă independentă de organismele vii constiente;**
- b. **Intr-un sens mai slab, considerând că numai prin conștiințele umane (sau similare) se poate discerne conștiința unui univers;**
- c.

In câteva sensuri intermediare:

- **universul posedă întotdeauna o infraconștiință, care nu înseamnă o conștiință deplină, fiind numai o anumită formă de sensibilitate;**
- **universul are o minte de fond care este necesară pentru manifestarea deplinei conștiințe a omului;**
- **universul are o minte de fond și poate avea, din sine, izbucniri de deplină conștiință, independent de oameni, asemenea manifestări fiind fenomene foarte rari la scară umană;**
- **etc.**

Kafatos și Nadeau nu consideră conștiința universului a fi " în orice sens, antropomorfă, sau că manifestă ori reflectă conținutul conștient al conștiinței umane". Ei scriu :

"Întrucât universul denotă, la nivelul cel mai fundamental, o unitate nedivizată și întrucât această unitate în teoria fizică modernă trebuie să fie asociată cu un principiu de ordine cosmică, acest întreg unitar manifestă ordinea într-un mod auto-reflexiv. Trebuie cu alte cuvinte, să fie conștient (aware) de sine în mod auto-reflexiv, ca o realitate în sine care manifestă ordinea care este condiția inițială pentru toate manifestările existentei. Deoarece conștiința, în formularea ei cea mai concentrată pentru ființele umane, poate fi definită ca percepere (awareness) auto-reflexivă bazată pe un sens al consistenței interne sau de ordine, putem să afirmăm cu destulă siguranță că universul este, în acest sens, conștient".

Ca urmare, conform considerațiilor lor, universul este conștient într-un sens puternic. Pentru aceasta, universul trebuie să aibă ceva deosebit printre ingredientii săi pentru ca el să se prezinte astfel. Iar acești ingrediente deosebiți trebuie să fie legați de structura universului. (...) Universul, care este un sistem cuantic, nu este numai un sistem cuantic, ci ceva mai mult. Are proprietăți complementare. Este cuantic și conștient. Aceasta este concluzia care se poate retine din lucrarea lui Kafatos și Nadeau, independent de modul în care este realizată conștiința "puternică" a universului. (...)

Problema conștiinței universului nu este o problemă falsă. Are ceva de a face cu realitatea și poate deveni un obiect al științei sub un model ontologic coerent al întregii realități, dacă se întreprinde și o anumită extindere a metodologiei științei".

Fără a ajunge, în eseul citat mai înainte, a susține deplin ideea unei conștiințe fundamentale a existentei, consideram că a sosit momentul ca problema să fie luată foarte serios în considerare și de către oamenii de știință și filosofii științei.

2.

Există o conștiință fundamentală a existentei? Care să ființe independente de conștiința omului?

Existenta reprezintă, în sens filosofic, tot ceea ce există. Faptul că putem avea diferite imagini sau modele asupra existenței, aceste modele sau imagini pot fi secundare față de ideea existenței, în sine, dar nu mai sunt de loc de estompat dacă ne întrebăm asupra conștiinței existenței.

Semne de întrebare avem însă și asupra conștiinței omului. Studiul acesteia, din punct de vedere științific, abia se găsește la începuturi, iar în cadrul științei structurale nu apare nici o lumină clarificatoare asupra naturii depline a minții și conștiinței cu toate progresele remarcabile ale neurobiologiei. Pentru Susan Greenfield, profesoară de neurobiologie la Oxford University, creierul este o mașină care generează conștiință[4]. Dar mai remarcă:

" Subiectivitatea, se argumentează, este proprietatea cea mai fundamentală a conștiinței, reprezentând cu mult mai mult decât simplul simțământ (feeling) al solidității care este trăsătura definitorie și pivotală a unui obiect solid. Obiectul solid va continua desigur să existe și fără ca cineva să-l simtă, în timp ce conștiința nu poate să existe dacă nu este cineva care s-o experimenteze"[4].

Subiectivitatea este însă fenomenologică și nu s-a demonstrat cum ar putea proveni numai din structuralitatea neuronilor și moleculelor care compun sistemul nervos.

Am demonstrat (1990, 1993) însă un principiu de insuficiență (inconsistentă) al științei structurale în a putea explica realitatea dincolo de limitele particulelor elementare, câmpurilor și undelor, dincolo de contururile universului fizic, respectiv în a putea explica viața, mentalul, conștiința și natura reală a existenței profunde[5].

Dacă dincolo de știința structurală nu se mai poate vorbi de știință, atunci, peste anumite limite pe care nu le mai poate depăși, știința nu mai poate explica realitatea. Omul ar fi atunci iremediabil limitat în cunoașterea realității prin rațiune și știință. Dar nu am susținut acest punct de vedere, din contră, am arătat cum știința se poate extinde dincolo de structural pentru a deveni o știință structural-fenomenologică. O asemenea știință va înainta și ea până la eventuale noi limite, poate tocmai legate de existența posibilă a unei conștiințe fundamentale a existenței.

Conștiința omului este o conștiință în univers. Dacă ne imaginăm existența unui unic univers închis, o conștiință fundamentală ar trebui să se găsească undeva sau într-un anumit mod în acest univers. A se afla într-un anumit loc în univers nu se poate susține în conformitate cu toate datele științei despre univers; a fi distribuită în întreg universul ar însemna ca ea să fie prezentă direct în fiecare punct al universului, dar nici din punct de vedere psihologic, nici din punctul de vedere al experienței religioase și nici al cunoașterii științifice o asemenea posibilitate nu poate fi reținută.

Intr-un univers închis, fără a fi deschis și introdus, cum s-a presupus în modelul filosofic al inelului existenței, singura conștiință evidentă în univers ar fi aceea a omului și a fiintelor similare care ar mai putea fi în univers. În acest caz nu s-ar pune problema unei conștiințe fundamentale a existenței. Aceasta nu ar exista.

Și totuși, omul de știință și filosoful se întreabă dacă fenomenul religios, atât de prezent în viața oamenilor și societății, nu reflectă intuiția existenței unei conștiințe fundamentale?

Facem o deosebire între o conștiință a existenței care ar fi o însumare a conștiințelor individuale, poate chiar un câmp comun al acestora, și o conștiință fundamentală primordială, obiectivă, independentă.

Conștiința fundamentală nu poate proveni decât din afara universului și numai de acolo ar putea "aciona" într-un univers. Dacă ea există, atunci trebuie să se accepte și o formă de realitate în afara universului nostru.

Dacă, în schimb, conștiința existenței nu ar fi fundamentală, ci un efect, o totalitate a conștiințelor individuale, ca un fel de conștiință socială la scara universului, atunci universul nostru ar putea fi unicul și nimic să nu mai existe în afara lui. Dar știința și gândirea științifică și filosofică contemporane demonstrează că realitatea nu se reduce numai la universul nostru; există o realitate mai profundă decât universul nostru.

3.

De aceea, prima întrebare pe drumul căutării posibilei conștiințe fundamentale a existenței este dacă

I. Există o realitate mai profundă decât universul? Independent de presupunerea unei conștiințe fundamentale, răspunsul la această întrebare este afirmativ! [6,7,8]. Din acest moment suntem liberi, din punct de vedere filosofic și chiar științific, să gândim asupra existenței unei conștiințe fundamentale, care ar putea fi implicată de realitatea profundă a existenței.

În raport cu existența profundă, din care se generează universul nostru și alte universuri, urmează în mod firesc o serie de întrebări:

II. Care este natura existenței profunde?

III. Care sunt legile care guvernează această realitate?

IV. Contine ea o conștiință fundamentală?

La aceste întrebări nu se poate răspunde neapărat în ordinea lor. Natura existenței profunde depinde (întrebarea II-a) și de faptul dacă ea prezintă sau nu o conștiință fundamentală (întrebarea IV-a).

Totuși, anumite răspunsuri se pot obține în trepte fără a epuiza de la bun început o întrebare, cum este întrebarea II-a. Spre exemplu, se poate afirma că natura existenței profunde este sigur diferită de aceea a universului, astfel cum o constatăm noi din interiorul lui. Cunostintele actuale ale fizicii cuantice, cel puțin acestea, duc la această concluzie. Exemplul cel mai grăitor este faptul că sub anumite dimensiuni ale spațiului și timpului, aceste notiuni își pierd sensul. Realitatea profundă nu poate fi încadrată în spațiu și timp. O realitate fără spațiu și timp nu mai are exact aceeași natură cu universul. Universul începe odată cu spațiul și timpul său, deși acestea sunt generate din realitatea profundă.

În cazul existenței unei conștiințe fundamentale, diferențele de natură dintre univers și realitatea profundă, deși neseperate între ele, trebuie să fie și mai mari.

La întrebarea "Care este natura existenței profunde?" răspunsul începe cu o negație: natura realității profunde nu este aceeași cu a universului, în sensul că nu putem extrapola proprietățile universului asupra existenței profunde. Din contră, natura universului va putea fi explicată, în ultimă instanță, prin natura existenței profunde.

În filosofia structural-fenomenologică ortofizică a științei, care nu a avut în vedere, cel puțin până acum, punerea în evidență a unei conștiințe fundamentale a existenței, s-a căutat să se construiască un model ontologic al existenței bazat pe recunoașterea unei realități profunde și care să justifice, în funcție de această realitate, universul fizic, biologic și informațional. Pentru aceasta a trebuit să se presupună și o anumită procesualitate în realitatea profundă. Poate oare servi acest model ontologic și unor interpretări ale unei posibile conștiințe fundamentale a existenței?

Natura existenței profunde trebuie să fie astfel încât să permită explicarea fenomenelor neelucidate din univers (natura viului, natura mentalului, natura proceselor fizice cuantice și clasice, natura informației) pe o cale care să depășească principiul insuficienței științei structurale, deoarece în mod fundamental știința de astăzi, structurală, nu o poate face. Simpla nerecunoaștere a sensului fenomenologic ca fenomen specific fizic și informațional, deoarece depășește limitele științei structurale, închide orice cale de progres pentru aceasta din urmă în direcția elucidării proceselor amintite mai înainte. Dar acesta nu este decât unul din aspectele majore ale realității structural-fenomenologice, este adevărat, cel care poate fi cel mai bine probat și demonstrat[9,10].

Știința contemporană caută să explice o mare parte din ceea ce pare de neexplicat pentru știința structurală, prin complexitatea proceselor structurale. Se constituie o știință a complexității (de menționat, structurale) care va duce la noi progrese ale acestei științe, dar care nu poate depăși limitele ultime ale acesteia. Notiunea de complexitate (structurală) este ea însăși controversată datorită reducerii unei mari complexități aparente la o informație mult mai redusă care s-o genereze[11].

Recent, Robert Rosen[2] afirmă în esență, că tot ceea ce este structural nu este complex:

"Am numit un sistem material cu modele computabile, drept un sistem simplu sau mecanism. Un sistem care nu este simplu, în acest sens, îl numesc complex. Un sistem complex trebuie să aibă modele non-computabile".

Am arătat în altă parte, în cadrul unor principii care stabilesc legături între procesele fizice și procesele informaționale[13], că "orice procesare informațională non-computațională nu poate fi strict structurală, întotdeauna implicând procese fenomenologice". În schimb, "orice computație poate fi realizată de un proces fizic structural", respectiv "orice proces fizic structural este echivalent cu o computație".

Pentru Robert Rosen tot ceea ce este fizic structural, și deci este inevitabil echivalent cu o computație, este un sistem fizic simplu. "Sistemul" este complex, după R. Rosen, în cazul în care prezintă procese non-computaționale, ceea ce din punctul nostru de vedere înseamnă a conține procese fenomenologice. Cu alte cuvinte, tot ceea ce este viu în univers este cu adevărat complex: "organisms or human systems are thus complex"[14], conchide R. Rosen, considerând acest lucru ca un punct de vedere radical. Pentru el sistemele simple sunt mecanisme, iar o suprapunere de sisteme simple nu poate duce la un sistem complex.

În mod firesc sunt tentat să accept un asemenea punct de vedere care este concordant cu filosofia ortofizică. De aceea, complexitatea adevărată se referă la obiecte structural-fenomenologice, în timp ce complexitatea descrisă de știința structurală are o formă aparentă și este de regulă comprimabilă la o complexitate mult mai redusă, cel mai adesea la simplitate. Complexitatea structurală trebuie atunci deosebită de complexitatea structural-fenomenologică [15], prima fiind o complexitate simplificabilă, a doua o veritabilă complexitate datorită proprietăților neformale ale fenomenologicului.

Este evident că fenomenul conștiinței umane este un fenomen complex, în sensul definit mai înainte, al unei complexități structural-fenomenologice. Cu atât mai mult, cel puțin o asemenea clasă de complexitate trebuie să prezinte și o eventuală conștiință fundamentală a existenței.

Intrucât ortofizica este o filosofie asupra întregii realități, cu o teorie relativ încheată, este posibil, fără adăugarea altor principii, decât cele existente în prezent în acest model ontologic, să se justifice posibilitatea existenței unei conștiințe fundamentale a existenței? Și dacă nu, ar fi necesar sau ar trebui să se adauge la lista elementelor primordiale ale existenței și o conștiință fundamentală independentă de celelalte elemente fundamentale? Această a doua idee este mai puțin tentantă din punct de vedere filosofic și științific, mai mult, nu s-ar înscrie în mod firesc în modelul ontologic ortofizic, model care are multe rădăcini în știință și într-o filosofie a științei în devenire bazată și pe anumite elemente științifice din domeniul fenomenologic[10].

Dacă posibilitatea unei conștiințe fundamentale a existenței nu s-ar înscrie într-un asemenea cadru, atunci ar fi într-adevăr nevoie de o cu totul altă dezbateră a problemei conștiinței fundamentale pentru a-i găsi o altă înscriere în fibrele fizice și informaționale ale existenței.

Limitând natura existenței profunde la elementele primordiale ortofizice, o materie energetică (denumită ortoenergie, ortomaterie, lumatie) și o materie informațională (informateria) vom încerca și abordarea problemei existenței posibile a unei conștiințe fundamentale. Natura existenței profunde este, în linii mari, în acest model, ortoenergetică și informațional-fenomenologică, în timp ce universul este, văzut din cuprinsul lui, structural-fenomenologic.

4.

Înainte de a examina întrebarea care sunt legile care guvernează realitatea profundă (întrebarea III-a), ar trebui răspuns cum sunt aceste legi în comparație cu legile care descriu universul. Dacă în univers predomină legile fizicii structurale, pentru existența profundă (ortoexistența) care se găsește sub domeniul forțelor, cuantelor și câmpurilor, "legile" fundamentale nu mai pot fi de aceeași natură, nu mai au, în esență, un caracter formal, sintactic. În ortoexistență, am mai

observat în alte lucrări, trebuie să predominie legile semantice, legi care au conținutul unor sensuri fenomenologice (ortosensuri). O lege semantică este lege numai prin analogie cu legile de care ascultă universul fizic, altfel spus, legea semantică este o legitate specifică existenței profunde, care însă s-ar putea manifesta și în univers, într-un anumit mod, prin legătura fenomenologică a acestuia cu ortoexistența.

În această existență profundă ființează ortosensuri "permanente", altele generate prin dinamica primelor. Ortosensurile permanente, pe care le numim primordiale, ar putea fi într-adevăr considerate legile semantice ale realității profunde și prin aceasta ale întregii existențe.

Dacă ar exista o conștiință fundamentală a existenței, fără îndoială că aceasta ar avea în centrul ei ortosensurile primordiale. Dar cât de "constient" este un ortosens? Din ontologia ortofizică rezultă că mai curând, în sine, singure, ortosensurile primordiale, care poetic ar putea fi numite arheii existenței, reprezintă o formă de infraconștiință, o sensibilitate cu un conținut semantic precis, dar atât. Dar nu încă o conștiință deplină.

Facem acum o mică paranteză pentru a menționa că nu vom examina aici alte aspecte privind legile ortoexistenței, spre exemplu referitoare la cuplajul dintre ortoenergie și informaterie, la rolul cronosului s.a. care pot fi găsite în volumul Ortofizica. Acum ne interesează să reținem acele aspecte care pot avea o legătură cu posibilitatea unei conștiințe fundamentale a existenței.

În lumina acestora, deocamdată, putem vorbi despre o infraconștiință fundamentală a existenței. Aceasta ar fi ortosensul << a exista >> care conține în el nu numai sensul unității întregii existențe, << a exista în sine >>, ci și sensurile devenirilor acesteia : << a exista din sine >> și << a exista întru sine >>.

Infraconștiința fundamentală conține legea semantică a unității existenței, dar și legea semantică a devenirii existenței.

Legea semantică a devenirii duce la constituirea de universuri, dar și la apariția de conștiințe într-un univers.

Legile formale ale unui univers fizic (structural) sunt secundare față de legea primordială, semantică, a devenirii. Aceste legi formale derivă dintr-o lege semantică, dar nu neapărat prin intervenția unei depline conștiințe fundamentale a existenței. Nu este neapărat nevoie de aceasta din urmă ca un univers să se nască.

Dar tot legea semantică a devenirii dă dreptul conștiințelor din univers să poată interveni în treburile existenței, până la limita posibilității unui anumit control asupra universului și chiar, după cum am observat în altă parte, până la posibilitatea de a contribui la crearea unui nou univers.

Întrebarea pe care ne-o punem acum este aceea dacă nu ar fi firesc ca aceeași lege semantică a devenirii, având în centrul ei infraconștiința fundamentală a existenței, să poată constitui o conștiință fundamentală în afara universului, de fapt în afara tuturor universurilor.

Dacă ființează o conștiință fundamentală a existenței (întrebarea IV-a), sediul ei ar trebui să fie ortoexistentă, care nu este un spațiu, ci mai curând un "loc" de tip platonice, acela în care Platon își imagina că sălășluiesc ideile arhetipale.

Cum se poate realiza această conștiință fundamenatală a existenței din ingredientii naturali ai ortoexistentei, informateria și ortoenergia?

Ortoenergia nu are forma energiei dintr-un univers, ea "asteaptă" să primească formă (informație fenomenologică) pentru a se materializa într-un univers.

Cum implică conștiința fundametală, ortoenergia?

Mintea omului, deci și conștiința lui, sunt structural- fenomenologice¹⁶. Structuralul este necesar pentru semnificație, fenomenologicul pentru sens. Dacă acest model ar fi determinant pentru existența unei conștiințe, atunci și conștiința fundamentală ar trebui să fie structural- fenomenologică, sau poate fenomenologic- structurală.

O conștiință fundamentală pur fenomenologică, care să nu implice ortoenergia, nu ar putea exista, deoarece nu s-ar putea "mentine", la fel cum nici mintea omului nu poate fi și nu se poate mentine pur fenomenologic.

Mintea omului este structural-fenomenologică și se constituie datorită fenomenului de cuplaj dintre structural și fenomenologic în creierul și corpul său. Faptul că unele structuri din univers devin vii, în timp ce altele nu, arată că primele au anumite proprietăți fizice aparte care permit cuplarea cu informateria.

Pe lângă cuplajul dintre anumite structuri fizice și informaterie, datorită căruia se produce viață și mental, ar trebui să existe și un fenomen de cuplaj între informaterie și ortoenergie care să creeze unele structuri capabile să asigure "persistentă" unui sens fenomenologic neprimordial sau a unui buchet de sensuri fenomenologice din informateria ortoexistentei. Dar acest lucru ar fi similar cu crearea unui univers. S-ar putea atunci să se constituie și universuri oglindă ale unei conștiințe fundamentale a existenței.

Nu dorim să ne extindem mai mult asupra acestei idei speculative, dar merită să fie subliniat faptul că ea nu cere alte principii în afara celor existente deja în filosofia ortofizică.

Dacă ortosensul << a exista >> reprezintă o infraconstientă a informateriei pure, pentru << a exista constient >> este nevoie de o desfășurare din sine și întru sine printr-un univers oglindă creat din sine (dar implicând ortoenergia) și cu o întoarcere întru sine pentru a se crea un sens << a ști despre sine >> în mod constient.

Existența apare atunci ca o minte, dar nu o minte pură sau unisubstantă, ci o minte constituită din ingredientii fundamentali și procesualitățile fundamentale ale existenței.

Constiinta fundamentală a existentei apare într-adevăr posibilă. Ea este însă deosebită de constiinta omului, are alte preocupări, nu este antropomorfă, fără a exclude si o posibilă convergență între acestea.

Nasterea ortofizică a unui univers ar putea avea loc în diferite moduri:

- a) printr-o fluctuatie fenomenologică[17], fără interventia constiintei fundamentale;
- b) de către constiintele dintr-un univers atunci când cunoasterea va ajunge la nivelul necesar pentru a se actiona asupra ingredientilor profunzi ai existentei;
- d) printr-o colaborare a constiintei fundamentale cu constiintele unui univers.

Constiinta fundamentală, prin sursele ei fenomenologice si ortoenergetice, prin implicarea informateriei ortoexistentiale si de forme de univers autogenerate, prin a căror firească reunire infraconstiinta undamentală se ridică la constiintă, reprezintă un proces cu adevărat grandios al existentei. Constiinta fundamentală face atunci parte din dinamica existentei.

Dacă ar fi un principiu în sine si separat de celelalte principii fundamentale ale existentei, ea ar fi atât de depărtată de orice posibilitate stiintifică, sau cu repere stiintifice, de a o aborda încât afirmarea existentei ei rămâne, pentru un timp istoric care nu poate fi prevăzut, o chestiune de credință. In acest caz nu putem fi siguri de existenta ei.

Dacă anumite principii fundamentale ale existentei pot oferi elementele unei posibile autoexistente a constiintei fundamentale, atunci aceasta devine plauzibilă.

Dacă infraconstiinta fundamentală face parte din principiile fundamentale si acest lucru se înscrie în mod firesc într-o conceptie filosofică cum este aceea ortofizică, atunci o constiintă fundamentală devine filosofic necesară în contextul tuturor principiilor dovedite si propuse de o asemenea conceptie.

O filosofie structural-fenomenologică adâncită până la nivelul realității profunde conduce în mod firesc la conceperea existentei unei constiinte fundamentale.

Constiinta umană si constiinta fundamentală se realizează la nivele diferite, nu în mod strict identic, nu cu acelasi continut, dar în mod similar, utilizând aceleasi principii ale naturii.

Problemele constiintei umane si ale constiintei fundamentale nu pot fi tratate ca fenomene din clase complet separate, iar relatia dintre ele rămâne deschisă multor consideratii filosofice.

6.

Conceperea unei constiinte fundamentale a existentei este rezultatul unei îndelungi investigatii în filosofia ortofizică. Aceasta din urmă continea elementele necesare pentru a justifica posibilitatea unei constiinte fundamentale a existentei, iar aceste elemente au fost concepute pornind nu de la

ideea apriorică a existenței unei asemenea conștiințe, ci din rațiuni științifice și filosofice expuse în toate lucrările anterioare ale autorului acestei filosofii.

În univers conștiința implică viața. Viața presupune o serie de fenomene biologice elementare, pe lângă cele mentale și de conștiință, cum ar fi metabolismul, reproducerea, moartea chiar, care nu se potrivesc la nivelul cosmic al existenței, în nici un fel. Cosmosul nu este un organism, nu este biologic, el este existența totală care are în centrul ei ortoexistența.

Aceasta din urmă nu mai are o "introducere", necesară organismelor dintr-un univers pentru a avea acces la informare, ci este în primul rând informare care se cuplează cu ortoenergia pentru a constitui conștiința și fundamentul existenței. Structurile care se nasc din acest cuplaj sunt direct deschise în informare. Altfel spus, conștiința fundamentală se bazează pe o legătură directă dintre informare (care, să nu uităm, prezintă sensibilitatea infraconștiinței existenței) și ortoenergie, legătură care dă naștere la minte cosmică fenomenologic-structurală, în timp ce mintea omului este structural-fenomenologică.

Pentru mintea omului predomină structuralul, deși fenomenologicul este inerent esențial. Pentru conștiința fundamentală a existenței predomină fenomenologicul, susținut structural prin implicarea ortoenergiei.

Minte cosmică (minte existenței) pentru a ști are nevoie de un dialog cu sine, prin din sine și întru sine, devenind prin aceasta o conștiință. Acest proces, după cum am mai observat în această expunere, folosește structuri-universuri. Dar o formă a acestui "dialog" necesar poate fi și acela al schimbului informațional fenomenologic cu conștiințele dintr-un univers!

Cele două planuri de "activitate" ale conștiinței fundamentale a existenței, planul cosmic grandios care dă sens lumii în sine și în unitatea ei generală și planul relațiilor cu conștiințele individuale din universuri arată complexitatea minții și conștiinței cosmice.

Nu dorim să tragem acum alte concluzii din faptul admiterii unei conștiințe fundamentale a existenței, admitere obținută prin extrapolarea metodei recunoașterii structural-fenomenologice¹⁰, dar nu putem să nu facem două observații preliminare pentru viitoare lucrări:

Ce legătură are modelul fenomenologic-structural al conștiinței fundamentale a existenței cu noțiunea de Dumnezeu prezentată de mari și importante religii ale omenirii? Fără îndoială, există o mare legătură, noțiunea de Dumnezeu în aceste religii ar putea fi un anumit mod de receptare a conștiinței fundamentale a existenței. Dacă acceptăm ca foarte plauzibilă existența conștiinței fundamentale, atunci și Dumnezeu este foarte plauzibil din punct de vedere științific și filosofic, chiar dacă este receptat în diferite nuanțe.

Ce legături poate avea conștiința omului cu aceea a conștiinței fundamentale a existenței? De unde porneste această legătură, din ce parte, o poate omul căuta? Marele semn de întrebare, pentru om, privind realitatea profundă în comparație cu aceea spatio-temporală imediată, sau chiar extinsă la univers, îi crează o tensiune psihomentală pe care în lucrările anterioare am numit-o tensiune filosofică. Conștiința omului cu o asemenea tensiune filosofică, afirmăm, devine o conștiință cu caracter spiritual. Soluționarea tensiunii filosofice este o problemă de ordin spiritual.

O soluție la care m-am gândit este aceea a dezvoltării unui sentiment cosmic[18], dar acesta, fără a fi de loc neglijat, se manifestă în raport cu acea fatetă a existenței totale, a cosmosului, în care nu apare în relief puternic ființarea unei conștiințe fundamentale. Ce va deveni acest sentiment în cazul recunoașterii conștiinței fundamentale a existenței?

Observăm mai înainte cum cosmosul nu este un organism, conștiința fundamentală nu aparține unui organism, dar ființază. Conștiința fundamentală a existenței este ființa prin excelență, dincolo de viață și, implicit, de moarte.

Note și referințe bibliografice.

1. Mihai Drăgănescu, Eseuri, Editura Academiei Române, București, 1993, p. 103-104.

2. Menas Kafatos, Robert Nadeau, The Conscious Universe, New York, Springer Verlag, 1990.

3. Mihai Drăgănescu, Deep reality, Conscious Universe and Complementarity, The Noetic Journal (SUA), vol.1, No.1, june 1997. Citatul din text, în formularea originală în limba engleză, este următorul :

"For Kafatos and Nadeau the entire universe is a quantum system, and at the same time may be taken as conscious.

Are these points of view complementary or/and reconcilable?

The consciousness of the universe may be understood in different ways:

a. In a strong sense, considering that it is (or has) a conscious mind independently of living conscious organisms;

b. In a mild sense, considering that only through the human (or similar) consciousness an universe can be discerned as possessing consciousness;

c. In some intermediate senses:

-the universe has always an infraconsciousness, which does not mean full conscious awareness, but only a certain type of sensibility;

-the universe has a background mind necessary for full consciousness to be discerned through humans;

-the universe has a background mind and may have bursts of full consciousness, from itself, independently of humans, such bursts being very rare phenomena at the human scale;

etc

Kafatos and Nadeau do not consider that the consciousness of the universe "is in any sense antropomorphic, or that embodies or it reflects the conscious content of human consciousness". They write : "Since the universe evinces on the most fundamental level an undivided wholeness, and since this wholeness in modern physical theory must be associated with a principle of cosmic order, this whole manifests order in a self-reflexive fashion. It must, in other words, be self-reflectively aware of itself as reality-in-itself to manifest the order that the prior condition for all manifestatios of being. Since consciousness in its most narrow formulation for human beings can be defined as self-reflective awareness founded upon a sense of internal consistency or order, we can safely argue that the universe is, in this sense conscious".

Therefore , following their suggestion, the universe is conscious in a strong sense. For this, the universe must have something special in its ingredients in order to be so. And this something special has to be related to the structure of the universe. (...) The universe , which is a quantum system, is not only a quantum system but something more. It has complementary properties. It is quantic and conscious. This is a conclusion to be retained from the work of Kafatos and Nadeau, independently of the mode in which the "strong" consciousness of the universe is realized.(...)

The problem of the consciousness of the universe is not a false problem. It has something to do with reality and it may become an object of science under a coherent ontological model of the entire reality,provided an extension of the methodology of science is undertaken."

4. Susan A. Greenfield, Journey to the Centers of the Mind - Toward a Science of Consciousness, New York, W.H.Freeman and Company, 1995. Textul citat, în original,este următorul: "Subjectivity is, arguably, the most fundamental property of consciousness, much more so than the mere feel of solidity is the defining and pivotal feature of a solid object. The solid object would, arguably, still exist without anyone feeling it, whereas consciousness cannot exist if there is no on one to experience it".

5. Vezi si în lucrările mai noi,

a.

Mihai Drăgănescu, De la filosofia la stiinta mentalului, Academica, iunie 1997, p.11-12.

b.

Mihai Drăgănescu, Procesarea mentală a informatiei, comunicare, Zilele Academice Iesene, 9 oct. 1997, Academica, octombrie 1997 (p.I-a).

c.

Mihai Drăgănescu, Este sau nu posibilă o teorie cuantică a mentalului? Comunicare la sesiunea anuală a Comitetului Român de Istoria si Filosofia Stiintei, 6 noiembrie 1997.

6. Mihai Drăgănescu, Ortofizica, Bucuresti, Editura Stiintifică si Enciclopedică, 1985.

7. Menas Kafatos, Robert Nadeau, op.cit.

8. Mihai Drăgănescu, Deep reality, Conscious Universe and Complementarity, op.cit., din care extragem următorul paragraf:

" Perhaps the most convincing argumentation of Kafatos and Nadeau refers to the existence of a deep reality. This reality is conceived as a wholeness being outside of space and time.

The arguments brought out by them are based on a series of facts:

- **Bell theorem and Aspect's experiments proving that non-locality and non-separability are facts of nature;**
- **wave and particle aspects of reality in quantum physics ;**
- **Godel's incompleteness theorem;**
- **Big Bang theory;**
- **David Bohm's theories of implicate order, wholeness and holomovement;**
- **arguments from the history of philosophy;**
- **their own philosophical and scientific insights;**

All these arguments ,together,point to the deep underlying reality. Concerning this deep reality, Kafatos and Nadeau consider that it might be a "thing in itself", lying outside scientific knowledge. This may be indeed the case if the only or the main argument of its existence is given by Bell theorem and Aspect's experiments. But this is a very, perhaps, unilateral interpretation, because if in the deep reality there is also some form of consciousness, and this one is a source for life and alive consciousness in the universe, then there is another link between the deep reality and the universe, besides the link indicated by Bell-Aspect processes. Therefore it is too early to say that the deep reality is a thing in itself in a kantian sense. Before stating this, it is necessary to explore also the other link, not only the physical link put in evidence by Bell and Aspect, without saying that the other link is non-physical.

Because the deep reality may have two "connections" with the universe, there is a possibility to know more about it. Or, to imagine more about it, that is to try to build models of it.

It is interesting that Bernard d'Espagnat (Bernard d' Espagnat, Étienne Klein, Regards sur la matière. Des quanta et de choses, Paris, Fayard,1993) considers that the deep reality (named by him "independent reality", which is different from the "empirical reality" constituted by phenomena and their description) is a "réalité voilée" (veiled reality), a matrix on which physics can give only some "lueurs" (glimpses) but not a complete

description. For him, in this deep and independent reality, "pensée et réalité empirique s'engendrerait l'une l'autre, en quelque sorte réciproquement". He considers that this deep reality "le Réel, bien que structuré, ne peut en aucune manière être conçu comme $\langle \rangle$ et comme $\langle \rangle$, c'est-à-dire comme formé d'objets au sens empirique du mot". And further he writes: "Un dévoilement partiel, par la science, de certaines structures rationnelles du réel ne me paraît pas à exclure ...", although the deep reality (le réel) is not in space and time. These points of view which surpass the thing in itself, even if not in totality, do not eliminate completely the problem of the thing in itself. But the deep reality is under the scrutiny of science and philosophy.

The notion of deep reality may become one of the most important concepts. The contribution of Kafatos and Nadeau to justify the existence of this level of reality has to be recognized".

9. David J. Chalmers, *The Conscious Mind*, New York, Oxford, Oxford University Press, 1996.

10. Mihai Drăgănescu, *The Method of Structural-Phenomenological Recognition*, pentru publicare la *Frontier Perspectives*(SUA).

11. Gheorghe Stefan, *convorbire*, toamna 1996.

12. Robert Rosen, *Are our modelling paradigms non-generic?*, ch.14 in van der Leeuw and McGlade, *Time Process and Structured Transformation in Archeology*, Routledge, 1997. Citatul din text, în original, este următorul: "I have called a material system with only computable models a simple system, or mechanism. A system which is not simple in this sense I call complex. A complex system must thus have non-computable models".

13. Mihai Drăgănescu, *Concepte generale si probleme cuantice ale procesarii informatiei*, 28 martie 1997, *Comunicare la simpozionul fac. de Automatică si Calculatoare*, Universitatea "Politehnica" Bucuresti, 28 martie 1997, publicata în vol. *Rolul Invățământului si al Cercetării științifice universitare în dezvoltarea Societății Informaționale*, Bucuresti, 1997, p. 31-39.

14. Robert Rosen, *op.cit.* (după textul pus la dispoziție prin Internet de către Thomas P. Vogl de la Krasnow Institute-SUA)

15. Gheorghe Stefan, *S-domain and SP-domain Complexity*, *comunicare la Simpozionul Modelarea Structural-fenomenologică*, Academia română, 17 iunie 1997, *Noesis* (în publicare).

16. Mihai Drăgănescu, *De la filosofia la știința mentalului*, *op.cit.*

17. Mihai Drăgănescu, *Ortofizica*, *op.cit.*

18. Mihai Drăgănescu, Tensiunea filosofică și sentimentul cosmic, București, Editura Academiei, 39 pag., 1991, Discurs de recepție la Academia Română.

Publicat în ACADEMICA, Ian.1998, Feb. 1998, Martie 1998.